

Teze doktorské práce

Univerzita Karlova v Praze - Fakulta sociálních věd

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Název práce: Uplatňování propagandy a metod řízení a regulace regionálního tisku v Československu 1948 – 1956 (na příkladu direktiv KV a OV KSČ libereckého regionu)

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

Autor: PhDr. Martin Groman

Cíl práce

Předkládaná práce je pokusem nastínit alespoň v základním rozsahu proces, který nastal uvnitř aparátu KSČ po únoru 1948 a který někteří současní autoři definují jako vnitřní krizi. Tedy proces, kdy se jednotlivé detaily řízení aparátu strany i celé soudobé československé společnosti v novém „rozložení“ politických sil teprve ustavovaly. Pokoušíme se v ní demonstrovat průběh tohoto procesu na poli cenzury a ovlivňování mediálních obsahů, jak je KSČ ve sledovaném období prováděla, a to na vztahu mezi centrem (ÚV KSČ) a periferií (KV a OV KSČ v Liberci a zdejší regionální či lokální periodika).

Historické pozadí tématu

Pro proces transformace české, respektive československé společnosti, po roce 1989 je symbolické, že trvalo téměř celé desetiletí než si veřejnost, publicisté, ale také vědci zabývající se našimi moderními dějinami začali hlouběji všimnout, že období komunismu a jeho vlády v Československu bylo o poznání strukturovanější než se na první pohled zdá.

Samozřejmě v obecném povědomí nechyběla reflexe let 1956, 1968-69 či 1977 a jejich příčin a následků; let spojených s XX. sjezdem KSSS, reformami tzv. Pražského jara nebo děním kolem svolání Charty 77. Nicméně komunistický režim procházel tu více tu méně dobře před společností tajenými krizemi a restrukturalizacemi. Ať už to bylo na počátku 50. let 20. století, kdy se režim teprve ustavoval, nebo v první polovině let šedesátých, kdy se ve vedení KSČ začali prosazovat progresivní politici s vizí tzv. demokratického socialismu, nikoli rigidní stalinisté, nebo opakovaně v době normalizace, kdy se československé vedení strany a státu (de facto personálně monolitické od roku 1969) muselo vypořádávat jednak se silící revoltou některých menších skupin společnosti, ale především s ambicemi a činností moskevského vedení komunistické strany prosazujícího politické a především ekonomické reformy označované jako perestrojka. Všechny tyto momenty (a samozřejmě také další motivy jako ekonomické problémy, krize zásobování, nekonformnost některých skupin intelektuálů, ekonomů či vědců atd.) relativizovaly mocenský monopol KSČ ve státě a navíc působily nemalé pnutí uvnitř stranického aparátu a systému jeho práce. Historik Jiří Knapík ve svých studiích mapujících kulturní politiku po únoru 1948 opakovaně například demonstruje rozpory a změny, které zaznamenala spolupráce ministerstev kultury či informací na jedné straně a příslušných oddělení a odborů ústředního či krajského a okresního aparátu KSČ na straně druhé. Zjednodušeně řečeno – dokládá, že aparát strany musel už v průběhu prvních let svého mocenského monopolu přejít od představy, že pracovníci ÚV KSČ budou celý stát řídit, k systému, kdy dávali mnohem větší pravomoce a iniciativu do rukou pracovníků státní správy a sami vykonávali spíše dozor a korigovali případná odchýlení.

Dá se tak konstatovat (a předkládanou práci se to pokoušíme na poli mediálních studií doložit a dokázat), že komunistický režim už na samém počátku své existence de facto rezignoval na ideologickou premisu, že strana (zde i v dobovém kontextu míněna samozřejmě KSČ) je hybnou silou dění ve státě a že ovládá celou společnost, celý systém státní správy a tudíž mu bezvýhradně dominuje. Karel Kaplan, stejně jako řada dalších historiků či sociologů mladší a střední generace, dokládá, že KSČ neměla od samého počátku svého mocenského monopolu dostatek kapacit (personálních i odborných), aby tyto své cíle naplnila – a tak muselo dojít a docházelo k hledání řešení, jak systém správy státu nastavit tak, aby fungoval v souladu s ideologií KSČ, ale zároveň, aby pracovníci aparátu nebyli pověřeni správou celé země, na což neměli kapacity.

Projevy tzv. krize komunistického režimu v Československu v 50. letech 20. století shrnuje například Jiří Pernes ve své stejnojmenné studii. Na rozdíl od Knapíka a Kaplana si všímá také faktu, že už v samotných 50. letech kromě stranických interních materiálů poukazovali na tento fakt exiloví českoslovenští autoři jako třeba Ivo Ducháček nebo Pavel Tigríd. Oba novináři publikovali své studie v Tigridově Svědectví v roce 1958 k desátému výročí únorového převratu z roku 1948, nikoli tedy v době, kdy se první velká krize uvnitř samotného systému děla (od roku 1950 do roku 1953), ale až po událostech spojených s XX. sjezdem KSSS a s odhalením tzv. kultu osobnosti a po maďarských a polských revoltách, po měnové reformě v Československu a dělnických nepokojích s ní spojených. Stejně jako oni sleduje také Pernes převážně projevy především celostátní a mezinárodní, nikoli samotnou destabilizaci režimu tzv. zevnitř vlivem nemožnosti jej v plné síle rozvinout a ustavit, jak to požadovala ideologie komunisté strany a její představy o tzv. komunistické revoluci. Tedy tak, jak na ni v práci nahlížíme my – nikoli primárně jako konflikt KSČ – společnost, ale vedení KSČ – nižší složky jejího aparátu.

Stěžejní studie věnující se turbulencím a krizím uvnitř stranického aparátu dosud sledovaly převážně vztah vedení KSČ a společnosti a krizi definovaly nebo demonstrovaly především na této platformě. Karel Kaplan ve svých pracích vydaných po roce 1990 hovoří hned o několika obdobích krize stranického aparátu, přičemž ne vždy se jejich periodizace v jeho jednotlivých titulech kryjí – například období první krize komunistického režimu v ČSR postupně vřadil do dvou různých časových období. Většinou takto hovoří o době mezi lety 1953 – 1956, tedy o době, kdy jednak došlo ke smrti Stalina a Gottwalda na jedné straně a ke XX. sjezdu KSSS na straně druhé – do tohoto období spadá také měnová reforma a projevy nespokojenosti dělníků s vládnoucí mocí. V jiných textech řadí první krizi režimu již do období krátce po únoru 1948, nicméně ji nijak časově neohraničuje a v jiných textech se o ní již nezmiňuje. Toto období charakterizuje nesourodost postupu při vytváření samotného režimu, první projevy nespokojenosti s kroky vedení KSČ a vrcholící politické procesy. Tím by se ovšem – při srovnání jednotlivých Kaplanových pojetí a definic krize komunistického režimu u nás – dalo dojít k závěru, že KSČ (ať už ve vztahu ke společnosti jako takové nebo v rámci vlastní struktury) procházela od února 1948 permanentní krizí až do roku 1957, tedy fakticky do nástupu Antonína Novotného a jeho vedení a do odeznění prvního „šoku“ z výsledků XX. sjezdu KSSS v roce 1956. Přičemž by se mohlo zdát, že režim byl v krizi

vlastně neustále, neboť společnost právě po roce 1956 začala prožívat uvolnění, nazývané také jako tání, tedy rozrušení dosud rigidního a direktivního diskurzu mezi vládou či vládnoucí mocí a společností.

Tato nesourodost konstatování o vývoji mocenské struktury KSČ po únoru 1948 stála na počátku úvah ústících do předkládané práce. Všichni autoři, kteří ať už mezi lety 1948 – 1989 (převážně exiloví) nebo po nich, psali o krizi uvnitř komunistického režimu, sledovali hlavně motivy krize a její vliv na vztah KSČ – československá společnost. Ať už šlo o otázky, ekonomické, zemědělské, národnostní, sociální, kulturní a další, vždy autoři krizi sledovali jako výsledek snahy KSČ společnost ovládnout a nemožnost tohoto cíle zároveň dosíci (z důvodů kapacitních, ideových či intelektuálních). Ve chvíli, kdy jsem začal sledovat archivní materiály týkající se regulace tisku v regionu Liberec v letech 1948 – 1953 pro účely této práce, došel jsem k závěru, že systém řízení strany byl v krizi sám o sobě. Přičemž samotný termín *krize* zde na rozdíl například od Alexeje Kusáka nebo Karla Kaplana chápu jako mnohem širší projev pramenící nejen z organizační a funkční nekompletnosti aparátu KSČ, ale také z pravděpodobné osobní nepřipravenosti či neschopnosti členů systému řízení KSČ takový proces plynule rozvinout v několika málo měsících před únorem 1948 a po něm. Původní ideály o komunistickém systému, socialistické společnosti zde narazily na reálné nároky ovládnutí tak složité struktury jako je státní aparát i samotná společnost. Nešlo tedy o rozpor mezi KSČ a společností, ale o to, že KSČ nebyla po únoru 1948 s to (a samozřejmě ani být nemohla) ovládnout společnost jako celek a dominovat jí. Hledala tedy metody, jak toho buď dosíci, nebo minimalizovat škody pramenící z faktu, že se jí vytčená dominance nepodařila. Tam, kde selhávaly nástroje řízení stranického aparátu jako nařízení a direktivy, kde se je nedařilo prosadit, tam zasahoval restrikcemi a razantními zásahy aparát ministerstva vnitra, který tak do jisté míry pomáhal akcelarovat celý proces ovládnutí společnosti a všech jejích struktur a rovin (ať už šlo o násilnou kolektivizaci v zemědělství, zatýkání odpůrců režimu či nepohodlných osob s odlišnými názory nebo třeba zestátňování podniků a soukromých firem atd.).

Zjevné je to například v oblasti mému studiu blízké – tedy mediální. Není například náhodou, že v roce 1953 vzniká Hlavní správa tiskového dohledu. Nešlo o osamocený krok, ale o součást nového systému řízení státu a společnosti – KSČ se za 5 let od převzetí moci dobrala od snah o ovládnutí všech prvků společnosti k tomu, že cíle snáze dosáhne, když bude

státní a samosprávné instituce státu využívat k plnění úkolů a ideově i funkčně je korigovat. Jak konstatuje Alexej Kusák, založení HSTD byl jeden z projevů toho, že KSČ je v krizi a hledá cesty, jak tuto krizi překonat. Podle Kusáka se KSČ dostala někdy v roce 1950 do krize a snažila se ji do roku 1952 vyřešit. V roce 1953, oslabena o Gottwalda a rozrušenou strukturou vedení, se tedy rozhodla, namísto výchovy aparátu k tomu, aby byl po všech stránkách schopen ovládat a řídit zemi, rezignovat na tuto ambici a změnit aparát strany a na něj napojené organizace správních a kontrolních orgánů státní správy a samosprávy. Projevuje se to nejen v průmyslu, zemědělství nebo zdravotnictví, kde je tento trend poměrně dobře sledovatelný, ale také v kultuře, kde po únoru 1948 oblastem kulturního a společenského života společnosti dominovaly odbory (ROH) a oddělení stranického aparátu na úkor ministerstev (kultury, informací...), ale právě po roce 1952 se začala role měnit a také v zápisech z jednání jednotlivých odborů je tento vývoj jednoznačně čitelný.

Zatím se ovšem jen minimum prací zabývalo krizí uvnitř samotného aparátu, jeho nefunkčností a důvody, proč nebyla KSČ s to dominanci na společnost aplikovat. Při zpracovávání materiálů pro tuto práci se tedy ukázala tato otázka jako kruciólní. Ve chvíli, kdy není dostatečně rozkryt důvod a podoba nefunkčnosti aparátu KSČ, lze jen stěží sledovat s dostatečnou měrou věrohodnosti vnější projevy této disfunkce. Dokud jsem tedy nepopsal strukturu aparátu a problémy, které její činnosti minimálně od roku 1950, ale spíše již dříve, provázely, nemohl jsem se dostatečně věnovat tématu jako takovému. Navíc přemíra archivního materiálu a nedostatek sekundární literatury věnující se řízení regionálních médií ve sledovaném období způsobily značné přetížení kapacit a zvýšily nároky na rozsah a délku badatelského výzkumu. Rozhodli jsme se tedy redukovat sledované regiony na Liberecko (původně jsme výzkum zahájili také v Karlovarském regionu) s tím, že na jeho stranickém aparátu ukážeme (ne)funkčnost mocenských struktur ve sledovaném období a její vývoj a zvolíme jen místní list jako příklad metod, jakými konkrétně KSČ řídila a regulovala místní, lokální či regionální média.

Vztah politického procesu k regionálním médiím

Média v Československu se po únoru 1948 ocitla v jiné roli, než jakou dosud plnila – KSČ uplatnila svou dominanci především na poli ideologickém, tedy na poli propagandy, která se

stala nedílnou součástí veškerého dění v československé společnosti v nových podmínkách. Prostřednictvím státních orgánů i skrze státní a společenské organizace, které byly vydavateli tisku, uplatňovala KSČ svou dominanci na tomto poli. Média již neodpovídala za svou činnost veřejnosti, ale právě komunistické straně a jejím představitelům. Jejich úkoly plnila, jim se ze svých činů zodpovídala. Do tohoto stavu se československá média dostala právě po únoru 1948, po období let 1945 – 1948, kdy KSČ již svou dominanci nad československým tiskem s pomocí či minimálně tolerancí jiných politických stran Národní fronty začínala uplatňovat.

Až do roku 1953 přitom neexistoval profesionální cenzurní úřad a média podléhala de facto stranickému aparátu, případně ministerstvům školství, věd a umění či informací a osvěty, která jejich chod a obsah řídila. I když i zde pod kuratelou aparátu ÚV KSČ, který si po únoru 1948 podřídil, či se o to aspoň pokoušel, tisk, ale také rozhlas či tiskovou kancelář, jako účinné prostředky politické propagandy a využíval je jako nástroje politické a názorové indoktrinace soudobé československé společnosti. Nelze opomenout ani rovinu zastřašování a odrazování od politické oponentury, kterou média po únoru 1948, například informováním o politických procesech a trestech v nich vynesených, musela šířit. Největšími překážkami v tomto procesu se pro komunistickou nomenklaturu stala nedostatečná profesní, ale především ideologická úroveň, která neodpovídala nárokům, jež na ně KSČ kladla. Potýkala se tak kromě novinářů z jejího úhlu pohledu vyhovujících, také se značně početnými skupinami novinářů sice více či méně profesionálně zdatných, ovšem ne právě pevně ideologicky přesvědčených, nebo naopak se skupinou žurnalistů (případně pracovníků závodů a družstev, kteří byli k psaní novin přizváni) sice ideologicky na výši, ovšem profesně zcela nezpůsobilých. Dalším faktorem, s nímž musela KSČ v celém procesu počítat, bylo publikum. Jeho ochota přijímat nekriticky nové obsahy měla své hranice i v době počátku 50. let minulého století, jak jsme viděli ze sledování prodeje periodik, většinou stranické deníky a týdeníky nekupovali ani všichni členové strany v tom kterém okrese, o běžných občanech ani nemluvě. Mezi nimi, zdá se, byla penetrace stranického tisku velmi slabá, nemluvě o dopadu a účinku propagandy na stránkách těchto médií. Na základě výzkumu podniknutého jako podklad k této práci lze konstatovat, že složitější v tomto ohledu byla situace v regionech, než v centru, kde mohla KSČ vykonávat dohled na médii mnohem účinněji a fakticky přímo zasahovat – personálně, ekonomicky i obsahově. ÚV KSČ měl v Praze na média přímý vliv.

Tam, kde ale musel volit cestu přes své krajské, okresní či místní výbory, dosahoval mnohem menších výsledků a v mnohem větším časovém odstupu, navíc vlivem šumů a změn při přenosu direktivy z centra na periferii docházelo neznázna k omylům a desinterpretacím při výkladu a realizaci pokynů z ÚV. Pokud se tedy KSČ dařilo ovlivňovat média ve sledovaném období opravdu účinně, bylo to především u ústředních deníků. Regionální periodika, zvláště v oblastech, kde po druhé světové válce došlo k velkým přesunům obyvatel a ke změně sociálního složení regionu, tedy v pohraničních oblastech, mohla KSČ ovlivňovat o poznání složitější. V zásadě se při tom musela spoléhat na své místní pracovníky, jejich iniciativu nebo na jejich strach či ochotu ke spolupráci s centrálou komunistické strany.

Jak je z práce patrné, aparát komunistické strany v mnoha oblastech veřejné správy nebyl po únoru 1948 s to společnost naplno ovládnout, a tak hledal cesty, jak toho dosáhnout. Od původní představy o celkové a totální dominanci centra nad periferiemi podle sovětského vzoru musel dospět k roli aparátu KSČ jako hlavního korekturního orgánu. Vytvoření HSTD v roce 1953 je tak logickým vyústěním tohoto vývoje, navíc řešilo kompetenční spory mezi příslušnými ministerstvy a ÚV KSČ, které eskalovaly právě ve sledovaném období. Do této doby tak řízení regionálního tisku bylo směsicí direktiv z ústředního aparátu KSČ, jejich výkladu a provádění v krajských a okresních výborech a jejich naplňování v základních organizacích a samotných listech. Nemalou roli zde hrála také iniciativa na všech stupních této struktury a představy či ambice jednotlivých pracovníků médií i stranického aparátu při naplňování jejich hlavního úkolu – vytvoření struktury tisku, který bude naplňovat a šířit ideologii a politiku KSČ mající od února 1948 mocenský monopol ve státě a de facto tento monopol etablovat. Výsledkem tohoto ustavujícího období byl systém politické dominance nad soudobou československou mediální krajinou, kde média byla podřízena (ostatně tak jako ministerstva i další samosprávné orgány) výlučně KSČ a měla za úkol šířit a propagovat její politiku a ideologii. Měla s ní co nejvíce seznamovat veřejnost a umocnit mocenský monopol KSČ. Práce demonstruje tento proces na příkladu libereckého deníku Stráž severu, který se po únoru 1948 změnil z listu sociální demokracie na list vydávaný komunistickou stranou. V dobové struktuře tištěných médií spadl tedy pod tzv. regionální deníky, jejichž činnost KSČ sledovala prostřednictvím svých krajských a okresních výborů. Skrze ně také své deníky řídila, ovlivňovala jejich personální obsazení, chod a také obsah listu. Formou nařízení, direktiv a usnesení určovala, o čem bude tisk veřejnost informovat. V zásadě tak strukturálně

naplňovala ideologické vymezení socialistického tisku jako nástroje propagandy a ideologie, nikoli jako kontrolního mechanismu odpovědného pouze a výlučně veřejnosti. Aparát KSČ zde skrze své organizační regionální stupně dohlížel také na to, aby agenda, kterou regionální média nastolovala, odpovídala obsahově i formálně či výběrem témat požadavkům na ty obsahy, které chtěla KSČ v té které době akcentovat – ať už to bylo dosídlování pohraničí nebo například sjednocování zemědělství, jak jsme ukázali v poslední kapitole. Nic nezůstalo či nemělo zůstat v tomto systému opomenuto – od zahraniční politiky v centrálních denících (regionální média se jí de facto nezabývala nebo pouze tyto obsahy přejímala z centra), přes politiku vládnoucí strany akcentovanou na všech stupních médií od centrálních po ty vskutku lokální jako závodní či vesnické listy, až po skutečně regionální či místní tematiku jako byla kritika činnosti místních zemědělských družstev či (ne)plnění plánu v závodech a případné excesy při této činnosti. Ideologické pojetí prožívané reality tak bylo tiskem infiltrováno nejen do práce podniků a aparátu KSČ či samosprávných orgánů, ale fakticky až na skutečně lokální úroveň, kde dokázalo ovlivňovat i sousedské vztahy.

Struktura práce

Předkládaná práce po rozboru dostupné literatury a vytýčení základního terminologického v oblasti pojmu regionální a lokální, rozebírá nejprve vytýčení role ÚV KSČ ve vztahu ke KV KSČ – všímá si toho, jak byly či nebyly tzv. v krajích plněny směrnice ústředního aparátu a jak tento na jejich plnění dohlížel. Především mapuje tuto relaci mezi regiony a centrem na problémech a tématech spojených s médii. Další, v řazení práce již pátá kapitola, demonstruje vývoj struktury OV KSČ v Liberci v letech 1948 – 1953 s přesahem do let následujících a klade důraz na roli médií v rámci systému organizace v aparátu KSČ. Závěr práce pak patří příkladové studii týkající se libereckého deníku Stráž severu a jejího vývoje po roce 1948 – přičemž neřeší primárně obsahovou stránku listu, ale právě jeho napojení na stranické struktury a konkrétní postupy a momenty, kdy strana mající mocenský monopol ve státě zasahovala do chodu a obsahu jednoho konkrétního regionálního deníku.

Zhodnocení dostupné sekundární literatury

Literaturu, která se váže k tématu řízení tisku a jeho regulace na Liberecku, zvláště pak v raných padesátých letech 20. století, můžeme rozdělit do několika skupin. Jednak, s největší mírou obecnosti, jsou to tituly a studie věnované celkově sledovanému období a propagandě jako práce Karla Kaplana a Dušana Tomáška *O cenzuře v Československu v letech 1945-1956*, studie Jiřího Knapíka *Únor a kultura: sovětizace české kultury 1948-1950* či Alexeje Kusáka *Kultura a politika v Československu 1945-1956*. Dále studie či bibliografie související se sledovaným regionem s přihlédnutím k tisku a propagandě, a rovněž početná skupina titulů mapujících naši problematiku ještě v době před rokem 1989. Nechybí ani poměrně početná skupina dobových titulů, tedy z první poloviny 50. let, jejichž vývody a analýzy lze namnoze uvádět pouze jako ideologicky pojatý dokument doby, jazyka či cíleně zavádějící argumentaci a rétoriku. V současné době se však problematice regionálního tisku v etapě budování socialismu a zvláště jeho historie věnuje minimum titulů české provenience. Např. často překladové tituly sovětské provenience: AZIZJAN, A. K. *Propagandistický článek a oddělení propagandy v novinách*. BEKASOV, D. G. *Práce redakce novin s dopisy pracujících*. KOZEV, N. A. *Informace v novinách*. KRUŽKOV, V. S. *Masová politická práce na vesnici a úkoly tisku: přednáška na poradě redaktorů a vedoucích zeměd. odd. oblastních, kraj. a republikových novin, která se konala v Moskvě, v ÚV KSSS 19. listopadu - 2. prosince 1953*. Atd.

Vedle této primární literatury jsme při studiu sledované tematiky využili rovněž články v odborném nebo populárně naučném tisku. Tato pramenná základna ovšem poskytuje v zásadě jen rámcový přehled o problematice propagandy a cenzury (ještě méně o metodách řízení tisku jako takových). Spíše se zde setkáme s názorovým vymezením autorů vůči pojmu cenzura. Pro naše účely se jako mnohem vhodnější zdroj ukázaly kvalifikační práce, které se na českých univerzitách věnovaly v posledních letech regionálnímu tisku, případně přímo reáliím libereckého regionu: BERANOVÁ, Danuta. *Stráž severu 1945-1952*. HADAŠOVÁ, Jitka. *Průboj v letech 1945-1948: od osvobození k Únoru*. HORNÍKOVÁ, Marta. *Regionální komunistický periodický tisk v severovýchodních Čechách v letech 1945-1960*. KOUKAL, Milan. *Problematika místního tisku v ČSSR po roce 1945*. KRČOVÁ, Bohumila. *Stranické řízení žurnalistiky*. Atd. Také při práci s těmito kvalifikačními pracemi jsme museli sledovat

dobu jejich vzniku, jednak to byly práce napsané před rokem 1989, které opět posloužily spíše jako dokument dobového pohledu na sledovanou tematiku a dobového výzkumu role regionálního tisku, dále specifické byly také práce vzniklé krátce po roce 1989, které nesly často omezení jak po stránce metodologické tak po stránce materiálové - nepřístupnost či omezenou přístupnost archivních pramenů (nezřídka šlo o prosté popírání předchozího výzkumu a epochy jako celku).

Jako nejužitečnější se pro předkládanou práci ukázaly archivní fondy, především v oblastním archivu Liberci a Národním archivu v Praze. Zde jsme využili nejen redakční archiv Stráže severu, ale také fondy bývalého KV a OV KSČ v Liberci, kde jsme sledovali především vykonávání směrnic a regulí souvisejících s tiskem, de facto postupů a jednotlivých kroků k zavedení řízení regionálního tisku stranickým aparátem KSČ. Díky archivním pramenům ze Státního oblastního archivu (SOA) Liberec tak můžeme alespoň z části rozkrýt, jak vypadala situace v redakci místního krajského deníku Stráž severu krátce před únorem 1948, v jeho průběhu i po něm. A právě etapu od přechodu deníku Stráž severu pod vedení KSČ až po změnu na týdeník Cesta míru budeme sledovat podle agendy, kterou se list zabýval v tomto období, a kterou mu (pokud a v jaké míře) určovaly jeho nadřízené stranické orgány. Stráž severu si zachovala z let 1946 až 1952 poměrně vzácně ucelený redakční archiv složený především z korespondence a právě zmíněných oběžníků, archiv, který je v takovémto rozsahu jednak málo vídaným a především cenným pramenem pro poznání běžné agendy v redakci. Některé v práci citované příklady propagandistické práce ve sledovaném období nebo konkrétní causy řešené aparátem KSČ jdou za rámec libereckého regionu a vřadili jsme je pro jejich názornost nebo také proto (například konkrétní příklady z karlovarska či moravských regionů), že dokreslují odlišné řešení obdobných témat v regionech s jinými podmínkami, než jaké vládly po druhé světové válce, respektive po únoru 1948 na liberecku.

Spíše pomocnou roli tvořila pak databáze materiálů rešeršovaných z regionálního a dalšího tisku, která se týkala také vybraných politických a novinářských osobností libereckého regionu té doby (např. redaktora Václava Brože, předsedy a tajemníka KV KSČ Josefa Drázkého, tajemníka OV KSČ Adolfa Hájka, libereckého stranického funkcionáře a člena ÚV KSČ Jana Haruse; redaktorů Jiřího Havla, Václava Jenšovského, Eduarda Kepky a Vladimíra Mikoláška, krajského tajemníka KSČ v Liberci Rudolfa Vetišky nebo sociálně

demokratického politika a novináře Josefa Veverky. Samotný tisk byl významný především pro poznání obsahů a jejich proměnu ve sledovaném období.

Metoda práce

Text práce vychází ze dvou základních receptivních postupů: ze zkoumání a shrnutí dosud existující literatury k tématu a ze studia a interpretace archivních pramenů.

Práce se pokouší popsat vývoj procesu regulace a řízení regionálního tisku ve sledovaném období a především zrod tohoto procesu a jeho ustálení uvnitř samotné struktury aparátu KSČ. Zkoumaný materiál nebyl dosud uceleně zpracován a také citovaná literatura se zabývá většinou tématy více či méně souvisejícími než tématem samotným. Bylo tedy nutno stavět text především na výsledku několikaletého badatelského výzkumu. Základ práce tedy tvoří analýza a popis vývoje uvedeného procesu na základě archivních pramenů, sekundární literatura a další zdroje (jako rozhovory s pamětníky nebo pamětnická literatura) slouží jen jako namnoze marginální dokreslení zjištěných faktů a jejich usazení v dobovém kontextu.

Zhodnocení

Předkládaná doktorská práce je převážně výsledkem badatelského výzkumu a vzhledem k rozsahu archivního materiálu, který zůstal jistě nevyužit jako taková je dílčím otevřením tohoto tématu pro další podrobnější výzkum. Nicméně se domníváme, že se i tak poděřilo dostatečně doložit tezi, že komunistický režim nebyl především ve svém zakladatelském období nijak celistvým celkem bez vnitřního pnutí a rozvoje. Demonstrovali jsme to na poli mediálních studií a přidali tak další oblast k již třeba Karlem Kaplanem, Jiřím Knapíkem nebo Alexejem Kusákem popsanému obdobnému vývoji na poli kulturní politiky, kde ve sledovaném období docházelo k obdobnému vývoji a eskalaci sporu uvnitř aparátu KSČ i ve vztahu tohoto aparátu ke státní správě, ministerstvům či regionálním složkám systému řízení KSČ i státu jako takového, které se v tomto období prolínaly, přičemž tendencí komunistické politické doktríny bylo, aby splynuly pod kuratelou aparátu KSČ, který však, jak jsme v práci doložili, na vytýčené cíle mnohdy nestačil erudicí ani personálními kapacitami.